

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
Спеціальність 204 Технологія виробництва і переробки продукції
тваринництва
Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Допускається до захисту:
Завідувачка кафедри технології
виробництва і переробки
продукції тваринництва
к. с.-г. н., доцентка
Олена ЛЕСНОВСЬКА
"___" "___" 2025 р.

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти Бакалавр на тему:

**Продуктивні якості корів різних порід в умовах фермерського
господарства «Юран» Самарівського району Дніпропетровської області**

Здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти _____ Катерина РУДЬКО

Керівниця дипломної роботи
к. с.-г. н., доцентка _____ Олена ЛЕСНОВСЬКА

Дніпро-2025

ЗМІСТ

Завдання	3
Анотація	5
1. Вступ	6
1.1. Актуальність теми	6
1.2. Мета і задачі	7
2. Огляд літератури	9
2.1. Селекційні та продуктивні ознаки корів	9
2.2. Фактори впливу на продуктивні якості тварин	11
3. Умови, мета і методика досліджень	18
3.1. Характеристика умов досліджень	18
3.2. Мета і методика досліджень	20
4. Продуктивні якості корів різних порід	22
4.1. Склад стада худоби	22
4.2. Відтворювальні якості худоби	25
4.3. Продуктивні якості корів	26
4.4. Умови утримання і експлуатації тварин	31
5. Економічна ефективність виробництва молока	34
6. Вплив скотарства на навколишнє середовище	36
7. Охорона праці на підприємстві	38
Висновки і пропозиції	40
Список літератури	43

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Спеціальність 204 Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва
Освітній ступінь «Бакалавр»
Кафедра Технології виробництва і переробки продукції тваринництва

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедри _____
“ ____ ” _____ 2025 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу здобувачці першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти

Рудько Катерини Ігорівна
(прізвище, ім'я по батькові)

1.Тема роботи: **Продуктивні якості корів різних порід в умовах фермерського господарства «Юран» Самарівського району Дніпропетровської області**

затверджена наказом по університету від “_05_” травня 2025 р. № 948

2.Термін здачі здобувачем завершеної роботи червень 2025 року

3.Вихідні дані до роботи: дані обліку молочної продуктивності, в тому числі контрольних доїнь, фіксації часу видоювання, також індивідуальні картки корів, журнали фіксування осіменіння та отелень тощо

4.Короткий зміст роботи – перелік питань, що розробляються в роботі
в роботі наведено дані аналізу продуктивних та відтворювальних якостей корів різних порід, якісні показники молока, досліджень вплив галузі на екологічну ситуацію, безпеку життєдіяльності та встановлена економічна ефективність виробництва молока від корів різного породного складу

5.Перелік графічного матеріалу (точно вказати обов'язкові креслення)
7 таблиць,
8 рисунків

6. Консультанти по проекту (роботі), з зазначенням розділів проекту, що їх стосуються

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Охорона праці на підприємстві	Лесновська О.В.	16.05.2025	2.06.2025

7. Дата видачі завдання: “ 20 ” вересня 2024 р.

Керівниця _____ (підпис)

Завдання прийняла до виконання _____ (підпис)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Етапи дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вступ. Актуальність теми. Мета і задачі	Вересень 2024 р.	виконано
2.	Огляд літератури. Селекційні та продуктивні якості тварин, вплив різних факторів на продуктивність корів	Вересень-грудень 2024 р.	виконано
3.	Умови досліджень. Матеріал, мета і методика досліджень.	Вересень-жовтень 2024 р.	виконано
4.	Власні дослідження. Продуктивні якості корів різних порід в умовах господарства	Вересень 2024 р. - травень 2025 р.	виконано
5.	Економічна ефективність виробництва молока	Травень 2025 р.	виконано
6.	Вплив галузі на навколишнє середовище	Квітень 2025 р.	виконано
7.	Охорона праці на підприємстві	Травень 2025 р.	виконано
8.	Висновки і пропозиції	Червень 2025 р.	виконано

Здобувачка вищої освіти _____ (підпис)

Керівниця роботи _____ (підпис)

АНОТАЦІЯ

Робота містить 45 сторінок та має 12 таблиць і 5 рисунків.

Для проведених досліджень в роботі зазначена актуальність обраної теми, пов'язаної з продуктивними якостями дійних корів, також визначена мета і обрані задачі досліджень.

В огляді проаналізовані ствердження та дані досліджень багатьох авторів та практиків у сфері скотарства щодо формування та генетичного потенціалу продуктивних якостей молочних корів.

Також в роботі представлена методика, зазначені умови досліджень.

Під час досліду були проаналізовані умови утримання та експлуатації тварин, їх продуктивні якості та показники якісного складу молока.

Робота містить деяку інформацію щодо впливу галузі на навколишнє середовище та безпеки праці персоналу на підприємстві.

ANNOTATION

The work is presented on 45 pages and has 12 tables and 5 figures.

For the conducted research, the relevance of the selected topic related to the productive qualities of dairy cows is indicated in the work, the goal and selected research tasks are also defined.

The review analyzes the statements and research data of many authors and practitioners in the field of livestock breeding regarding the formation and genetic potential of the productive qualities of dairy cows. The work also presents the methodology and specified research conditions.

The work also presents the methodology and the research conditions.

During the experiment, the conditions of keeping and operating animals, their productive qualities and indicators of the qualitative composition of milk were analyzed.

The work contains some information on the impact of the industry on the environment and the safety of personnel at the enterprise.

1.ВСТУП

Сьогодні галузь скотарства визначена як однією найдоцільніших, так як в даний час забезпечення населення молочними та молоковмісними продуктами, а переробних цехів та заводів – сировиною, є необхідним для існування продовольчої безпеки. Саме молочне скотарство дає змогу отримувати залучення інвестиційних вкладень із закордону, що в свою чергу робить галузь затребуваною та дає поштовх для її розвитку.

Ресурси кормові, ґрунтові, кліматичні дають змогу розводити худобу молочного типу широкого спектру – від мілких до самих великих із різною якістю молока та кількісним виразом надоїв, з різним рівнем продуктивного довголіття, підходящих для експлуатації не моно- та багатокomпонентних раціонах тощо.

1.1. Актуальність теми

Продуктивні якості корів є запорукою існування галузі, охоплюючи сукупність ознак, необхідних для реалізації генетичних задатків та потенційно можливих за рахунок створення штучних умов існування з врахуванням поведінкових реакцій тварин.

Сучасні селекційні досягнення дозволяють кожному господарству, маючи відповідні умови та кормові ресурси, обрати найкращу для своїх цілей використання молочну породу, підходящу саме для виробництва молока. З огляду на це, промислові підприємства, маючи інтенсивні технології, обирають більш продуктивнішу худобу молочного типу, яка відрізняється великим рівнем надоїв та з відповідним хімічним складом молока, але утримання та догляд за такими тваринами потребує додаткових вкладень. Невеликі фермерські господарства обирають для цього менш продуктивні породи, але більш пристосовані до конкретних умов підприємства: обмежена кількість приміщень та обладнання, раціони годівлі на основі виробництва

власних можливостей, велика кількість залучення ручної праці та примітивних технологічних операцій тощо.

Незважаючи на зазначені можливості підприємств, кожне господарство ставить на меті досягнення найбільшого рівня продуктивних якостей корів, адже саме це визначає рентабельні показники виробництва продукції. Для підвищення рівня продуктивності тварин є безліч заходів, як селекційно-племінних, так і організаційно-експлуатаційних, при поєднанні яких можна отримати відповідну кількість і якість продукції для переробної промисловості. Тому актуальність заходів щодо продуктивних якостей корів є і буде досліджуватися з врахуванням інтенсифікації галузі та сучасних вимог міжнародних стандартів, умов утримання та соціально-економічних.

1.2. Мета і задачі

Метою роботи було встановлення рівня продуктивних якостей корів різних порід в умовах фермерського господарства «Юран». Дане підприємство працює понад 20 років в галузі молочного скотарства та має власні вимоги до тварин, їх продуктивності, і використовує можливі для свого гаманця заходи щодо покращення рівня молочності корів та якості молока.

Задачі роботи:

- дослідити актуальні ствердження та дані досліджень практиків, професорів та підприємців щодо селекційних та продуктивних якостей корів, їх формування під впливом різних факторів та заходів;
- проаналізувати створені в господарстві умови використання тварин та їх структурний склад;
- зробити аналіз продуктивних та відтворювальних якостей корів різних порід;
- визначити особливості біохімічних показників молока корів;

- проаналізувати вплив породного складу та внести свої поради щодо ефективності виробництва молока на підприємстві;
- вивчити питання екологічного впливу галузі на підприємстві;
- розібратися в питаннях безпеки та заходів щодо надзвичайних ситуацій в господарстві.
- внести свої пропозиції підприємству щодо актуальних можливостей підвищення рівня продуктивних якостей дійних корів.

2. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

2.1. Селекційні та продуктивні ознаки корів

Молочна продуктивність є ключовою при створенні дійного стада і саме вона обумовлює господарську цінність тварин. Саме селекційні заходи мають великий вплив на розкриття потенційних можливостей корів.

Багато авторів пишуть, що покращення стада, створення високопродуктивних стад можливе за рахунок використання бугаїв кращих ліній. Так, Підпала Т.В., Крамаренко О.С. та інші вказують на те, що краще використовувати корів-голштинів німецької селекції, які відрізняються високими продуктивними показниками та жирномолочністю і в подальшому при розведенні дають потомків з вищим рівнем надою. Тварини української селекції також мають достатній рівень продуктивності, але в них дещо подовжені міжотельний та сервіс-періоди, що додає роботи в стаді в селекційному напрямі.

Генеалогічна структура стада є одним з критерієв, що дає змогу сформувати високоудійні стада за інтенсивних технологій виробництва. Пошук різних генеалогічних формувань та поєднань для створення високопродуктивного стада є досить актуальним, так як генетичний потенціал багатьох молочних корів на сьогодні не розкрито повністю. Так, Понько Л.П., Димчук А.В. при дослідженні корів різних ліній встановили, що найкращими показниками продуктивності та репродукції відрізнялися дочки ліній Чіфа (надій більше 6500 кг) та Старбака (надій вище 6100 кг). Використання інших ліній в українській чорно-рябій породі дає підвищення якісних показників молока, що відрізняє їх за технологічної придатністю до виготовлення сирів та іншої продукції.

Цікаві дані наводить Шпить І.В. та інші в своїх дослідженнях на визначення потенційної продуктивності первісток, спираючись на рівень продуктивних ознак їх матерів та бабусь. Автори відмітили, що найвищий надій та вміст молочного жиру в молоці впродовж життя мають корови,

матері батьків яких відрізнялися надоями вище 13000 кг. Тобто між генеалогічними родичами по рівню молочності та якості молока встановлений вірогідно позитивний зв'язок, що передається від матерів батьків первісток. До речі, невірогідний вплив на молочність первісток мали продуктивні якості їх матерів.

Продуктивне довголіття та високі показники молочної продуктивності тварин, за даними Геті А.А., Рубан С.Ю. та інших, на пряму залежать від селекційно-важливих ознак їх батьків, тобто їх лінійної належності. Так, ефективність селекції плідників впливає на продуктивність, ростові ознаки їх корів-дочок, що в свою чергу формує у них рівень молочності та жирномолочності. Крім того, ріст статей теличок та майбутніх корів пов'язаний з генетикою їх батька. Навіть формування дна, висоти та інших промірів вимені корів залежить від генетичних можливостей батька. Такі дані дають змогу стверджувати про необхідність проведення спрямованої селекційно-лінійної роботи на батька при створенні високопродуктивних дійних стад.

Навіть щільність прикріплення молочної залози, за даними Хмельничого Л.В., Вечорки В.В., має вплив на рівень продуктивних ознак корів. Розташування центральної зв'язки вимені та її пружність впливають на продуктивну тривалість використання корів, так як саме вона не дає змоги молочній залозі з'їхати і опуститися.

Поєднання різних генотипів різною кровністю молочних тварин досліджували Калинка А.К., Шпак Л.В. та інші, які встановили достовірну перевагу за продуктивними показниками нового створюваного буковинського типу м'ясних сименталів над ровесниками німецької та інших селекцій. Так, найгірші показники живої маси, приростів та інтенсивності росту у тварин з кровністю у генотипі «25/32САв1/16СНім1/8САм1/3», а найкраща молочність на рівні 19,3 кг в першу лактацію спостерігалася у дочок корів нової генерації «СКан3/4САв1/16СНім1/8САм1/16».

Войтенко С.Л., Сидоренко О.В. вказують на необхідність впроваджувати поліпшення дійних стад корів різних порід з використанням голштинізації. Так, умовний надій та вищий за лактацію збільшиться відповідно на 87,5 та 75,0 % за рахунок прилиття крові голштинів для корів наших вітчизняних порід.

При визначенні племінної цінності чотирьох категорій тварин дослідники Бабенко О.І., Олешко В.П. та інші вказують на темпи генетичного поліпшення на рівні 0,81 для голштинів та 0,62 для чорно-рябих корів стада. Кращий розвиток продуктивних якостей обумовлений, на їх думку, відмінностями генетичних поєднань в породах: модельні генотипи мають на 75,0 % співпадіння за показником вмісту білка, 50,0 % – за рівнем надою по двох породах, а за рівнем жирномолочності – співпадіння відсутні взагалі. Але всі ці показники можливі при дотриманні відповідних комфортних умов експлуатації корів, що гарантує отримання економічного ефекту виробництва сировини.

Великий вплив на формування продуктивних ознак корів має їх природна резистентність, а саме фагоцитарні активність, індекс, ємність та число. Так, за дослідями Ладики В.І. та інших між цими показниками встановлений достовірний позитивний зв'язок, підтверджений дисперсійними аналізами: за перші 100 днів лактації показники природної резистентності безпосередньо впливали на рівень молочної продуктивності корів різних порід.

Таким чином, селекція та продуктивні якості корів є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими ланками галузі та ефективної рентабельної праці тваринників.

2.2. Фактори впливу на продуктивні якості тварин

Досить високий вплив на формування та прояв продуктивних та відтворювальних якостей має використання різних кормів, виготовлених із

застосуванням різних технологій та схем змішування, в тому числі і гранулювання. Так, О.В. Хіміч, О.І. Килимнюк та інші пропонують використовувати гранульовані фрагменти корму на основі сінного борошна з різною кінцевою рецептурою. Поєднання рослинних та мінеральних сполук в раціонах годівлі високопродуктивних тварин буде матиме неабиякий позитивний ефект на їх надій та жирно- і білковомолочність.

Працею Костенка В.І. був досліджений генетично обумовлений рівень молочної продуктивності корів-голштинів за кратністю доїння. Встановлено, що функціонально зумовлений характер здоювання не співпадає з режимом доїння на фермах (2 рази на добу), так як $\frac{1}{3}$ молока вивільняється в цистерну молочної залози вночі. Причому максимальні піки наповнення припадали саме на години з 21.00 до 01.00 год. Тому доцільно для корів проводити 3-4 разове доїння, що за промислової технології не враховується.

Щербатюк Н.В. та інші вказують на дуже високий вплив періоду осіменіння на молочність корів різного лактаційного періоду. Так своїми дослідженнями вони доводять, що сервіс-період 61-80 днів дає змогу отримати приріст надоїв та виходу молочного жиру у корів, починаючи вже з першої лактації: за першу лактацію – більше на 33,7 кг і 1,3 кг, за другу – на 463,8 кг і 20,8 кг, за третю – на 444,7 кг молока і 18,1 кг молочного жиру відповідно. Крім того дослідниками відмічено вплив маси тварин в період онтогенезу на подальшу їх продуктивність, а також вплив тривалості сухостійного періоду на ті самі показники.

Аналогічні дослідження щодо впливу живої маси тварин в період росту в молодому віці на рівень продуктивних ознак проведені М.І. Кузів та Є.І. Федорович: встановлені вищі надої у корів, жива маса яких в 3 місяці була більше 100,0 кг, в 6 місяців – більше 170,0 кг, в 9 місяців – більше 230,0 кг, в 12 місяців – більше 300,0 кг. При чому зменшення приросту маси пов'язано з майбутнім зниженням рівня молочності у тварин.

Кузів М.І. в інших дослідженнях зазначає також неабиякий вплив на молочну продуктивність чорно-рябих корів віку першого осіменіння. Так,

його дослідженнями виявлений кращий вік осіменіння таких корів – 608 днів і більше. Саме такий вік дає в подальшому приріст надоїв та виходу молочного жиру. Осіменіння тварин у віці до 487 днів та 487-600 днів не дали вірогідної різниці в показниках молочної продуктивності та якості молока в подальшому.

Залежність молочної продуктивності від віку першого отелення корів доводить своїми дослідженнями Клопенко Н.І.: надій на 3545 кг та вихід жиру на 155,0 кг більший у тварин, які мали отелення у віці 25,1-29,0 місяців. Крім того, такі корови мали більший термін продуктивного використання порівняно з тими, що отелилися у віці до 25 місяців або старше 29 місяців.

Лінійні показники, за даними практиків Помітуна І.А., Адміна Н.Г. та інших, мають прямий вплив на молочність корів, а саме: висотні та глибинні проміри, постановка кінцівок, кути їх нахилу, лінійні проміри молочної залози, кутастість форм тощо формують тип худоби і якщо є відхилення від молочного типу, то такі тварини мають досить низький рівень молочної продуктивності. Надій має позитивні корелятивні зв'язки з типологічними особливостями корів: бажаний тип тварини дає бажану їй високу продуктивність.

Залежність продуктивних якостей від живої маси, віку осіменіння тварин підтверджується даними дослідів Ведмеденко О.В. коефіцієнт кореляції між надоєм та масою при осіменінні становить 0,439, а між віком плідного осіменіння та рівнем продуктивності – 0,176, частка впливу при цьому складала 13,77 %. Також автором встановлена пряма залежність форми вимені та продуктивності: корови з ванноподібною залозою мали рівень молочності 2,6-20,0 % більше в розрізі трьох лактацій, ніж тварини з іншими формами.

Вплив живої маси на формування продуктивності у корів підтверджено також даними досліджень Капшук Н.О. Авторка відмітила, що при першій лактації маса корів, народжених від тварин різного віку, варіювалася від 580,5 кг до 591,6 кг, причому найбільшу вагу (591,6 кг) мали саме

першотільні тварини, отримані від таких же первісток. Крім того дослідженнями виявлено залежність продуктивності корів від черговості лактаційного періоду їх матерів: від тварин, які народжені від корів четвертої лактації, одержано 12031,0 кг молока, що на 9,4-19,0 % більше, ніж від корів, матері яких інших лактацій (1-3 лактації). Однак дані тварини мали дещо нижчі якісні показники молока, а саме вміст жиру та білку, тому і вихід молочного жиру та білку склав 531,2 та 437,5 кг відповідно, що на 21,3 і 23,5 % відповідно менше, ніж від корів, отриманих від тварин третьої лактації.

Градація ваги корів, особливо голштинізованих порід, має великий вплив на продуктивні якості за повідомленням Шевченко О.Б та інших. Так, корови вагою 550-570 кг мали надій на рівні 7389,0-7545,0 кг, тоді як тварин з масою 610,0 кг і більше – 7668,0-7849,0 кг в першу лактацію, 8125,0-8288,0 кг за третю та старше відповідно. Тобто вибір тварин за вагою має неабиякий вплив на продуктивність та є ефективним племінним заходом в господарствах.

Маса зростаючих теличок є в подальшому одним з критеріїв відбору цих тварин в дійне стадо, як вважають Климковецький А.А. та Носевич Д.К. Вони відмічають, що при високих приростах ваги до 3 місяців та в період 9-12 місяців зростання, такі тварини в подальшому мають найвищі продуктивні показники. При цьому середньодобові прирости в зазначені періоди повинні сягати 900,0-1037,0 г, що дасть можливість потім мати надої на рівні 7500,0-8000,0 кг і більше за лактацію. Крім того, дослідники зазначають, що в принципі маса телят менше 28,0 кг при народженні не є показником, за яким треба вибраковувати таких теличок, так як вони здатні надолужити вагу в подальші періоди і навіть перегнати за показниками продуктивності своїх ровесниць з великою масою при народженні.

За ствердженнями Китаєвої А., Різничука І. та інших, великий вплив на якість продукції мають умови годівлі, що забезпечуються господарством за власні ресурси. Так, використання монораціону на основі силосу (33,0 % в структурі) впродовж року дало змогу вже в перші 100 днів лактаційного

сезону отримати на 7,0 % більше сировини, що підтверджує необхідність ретельного балансування та постійності компонентів раціонів годівлі для дійного стада.

Істотний вплив на рівень продуктивності, поведінкові реакції та біоенергетичні якості тварин, за ствердженням Борщ О.О., Борщ О.В. та інших, має вплив умов утримання, а саме вплив температурних даних приміщення. Динаміка температурних показників істотно впливає на кормову поведінку корів, що в свою чергу призводить до змін рівня молочності. Зниження температури викликає зменшення вживання їжі тваринами: вони більше лежать за різних способів утримання – боксове чи на глибокій підстилці (58 та 41 хвилина відповідно). При цьому енергія, як виділяється на 1 кг молока, становить відповідно 0,88-0,76 та 0,86-0,82 МДж, а рівень продуктивності – 32-71-29,16 та 30,43-32,25 кг за різних способів відповідно.

Комплексний вплив різних факторів на рівень молочності та якість молока вивчали Піддубна Л.М., Захарчук Д.В. та інші, дослідженнями яких встановлено вірогідну перевагу за цими ознаками при однакових умовах використання корів, в генеалогічному плані віднесених до голштинів. Авторами відмічено вплив віку та сезону отелення на рівень молочності тварин: отелення до 24 місяців – надій 6808,0 кг, понад 33 місяці – 6318,0 кг; зима-осінь – надій 6677,0-6787,0 кг, весна – 6573,0, літо – 6440,0 кг відповідно. Аналогічна динаміка стосується і якісних показників, зокрема молочного жиру та білку. Також найменші надої стосуються тварин, жива маса яких при I отеленні становила 451-501 кг і менше – надій 5554,0-6358,0 кг проти 6897,0-7231,0 кг при отеленні з вагою понад 500,0 кг. Лінійна належність корі також мала свій вплив на формування рівня продуктивності: найкращими були тварини, отримані від ліній Валіанта, Чіфа та Джоско.

Істотний вплив способу утримання, що вибирає кожне господарство, спираючись на свій досвід та можливості, має неабиякий вплив на продуктивність та безпечність сировини. Так, за даними дослідів

Крупельницького Т.В. та Соколюк В.М., найбільшу продуктивність мали корівки в господарстві, що застосовує безприв'язний спосіб: валовий надій – 1240,77 т за рік з масовою часткою жиру – 3,9 %. При чому товарність молока в таких господарствах – на рівні 98,1 %. До речі такі підприємства отримують найбезпечнішу сировину – кількість соматичних клітин становить 253,0 тис./см³ порівняно тваринами, що утримуються за іншими способами.

На здоров'я та рівень продуктивності, за повідомленням Овчаренка О.О. та Опари В.О., має вплив частота доїння корів. Даний фактор є критичним і при підвищенні до 6 разів на добу значно збільшує вихід молока. Крім того, використання такої частоти зменшує прояв та діє профілактично на метаболічні захворювання та на мастит вимені. Однак дослідниками зазначено, що доволі високі частоти доїння дають і свої негативні наслідки, а саме збільшення відсотку та частоти вибуття корів зі стада.

За ствердженням Палія А.П. окрім самої організації доїння велике значення має стан сосків після доїння, тобто підбір щадного доїльного обладнання, яке запобігає появі багатьох захворювань вимені. Автор пропонує використовувати спеціальну класифікацію стану дійок, що дуже важливо при виборі тварин для дійного стада за промислового використання. Найбажаніший є І стан класифікатора, коли дійки у корів без зміни кольору після доїння, з гладкою шкірою, що сприяє подовженню терміну продуктивної експлуатації тварини за інтенсивних технологій.

Навіть незначне перетримання дійкової гуми на сосках призводить, за дослідженнями Палі А.В., Іщенко К.В., до зміни продуктивних якостей тварин. Так, перетримання на 12-15 с в завершальний період доїння та збільшення тривалості доїння до 6,2-6,3 хв. призводить до збільшення виходу молока – до 14,26-14,35 кг/%, проти 13,95 кг/% при витримки 8 с. При цьому використання даного методу не має впливу на стан здоров'я молочної залози в тварини в цілому, що найбільше є доцільним для високопродуктивних корів.

Лесновська О.В., Карлова Л.В. та інші вказують на істотний вплив

тривалості ембріонального розвитку на молочну продуктивність майбутніх корів. Вже в першу лактацію тварини з ембріональним розвитком в 286-290 днів відрізнялися надоями – 3092,7 кг проти 2818,0-2967,3 кг за лактацію у корів з тривалістю розвитку менше або більше зазначеного оптимального терміну. При цьому первістки оптимального терміну мали також підвищені якісні показники молока: вміст жиру 3,70 %, а білку 3,3 %, що більше за тварин з іншими термінами утробного розвитку.

Таким чином, дуже багато різних факторів як окремо, так і в комплексі мають свій вплив на формування продуктивних якостей та інтенсивність експлуатації тварин впродовж господарського використання.

3.УМОВИ, МЕТА І МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ

3.1. Характеристика умов досліджень

Дослідне підприємство розташоване на півночі області в с. Спаське та є товарним, так як основний напрям – реалізація продукції рослинництва і тваринництва населенню та переробним заводам.

Господарство має своє стадо худоби, а також займається відгодівлею порослят на м'ясо. Динаміка поголів'я худоби представлено на рис.1.

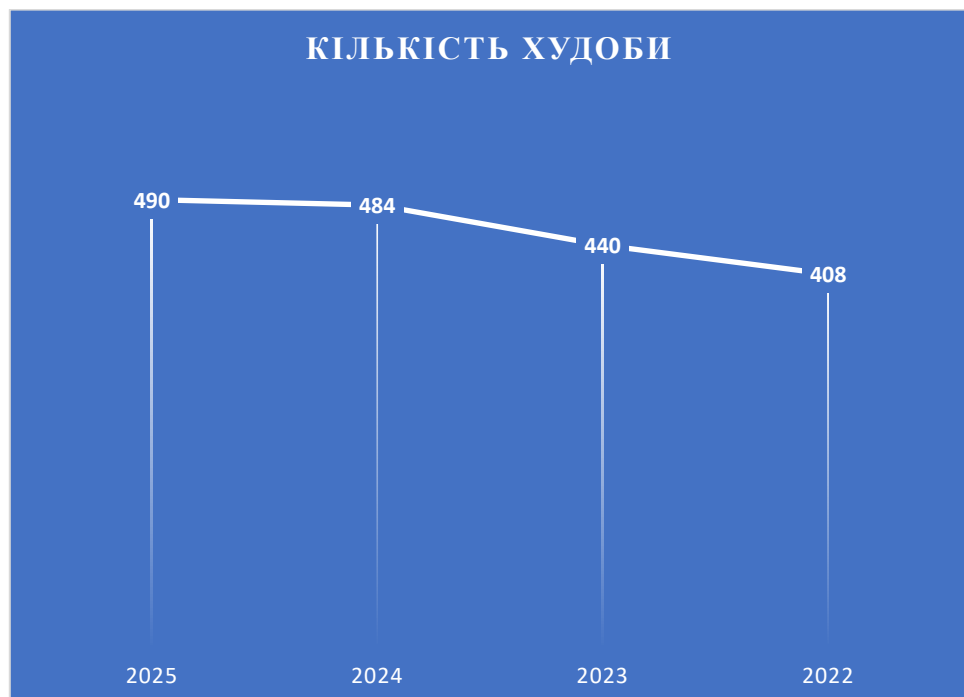

Рис. 1. Динаміка поголів'я на фермі

За даними діаграми бачимо, що кількість худоби в господарстві динамічно зростала по роках: за період 2022-2023 – на 7,8 %, 2023-2024 – 10,0 %, 2024-2025 – 1,2 %. Приріст стада худоби за наведені роки склав 20,0 %.

Слід відмітити, що кількість дійного поголів'я коливається в межах від 164 до 175 голів.

Для забезпечення власної худоби кормовими ресурсами підприємство має свої та орендні землі, де вирощує корми широкого спектру (таблиця 1).

Таблиця 1.

Посівні площі, га

Основні культури:	Рік		
	2024	2023	2022
пшениця	275	301	310
кукурудза	389	316	326
ячмінь	297	318	312
соняшник	304	360	257
soя	167	139	141
кормовий буряк	82	73	78
кукурудза на силос	49	46	35
трави (одно- та багаторічні) на сіно	73	73	53
Всього землі	1636	1626	1512

За даними таблиці 1 підприємство має 1636 га землі, більшість якої зайнята під посівами зернових та технічних культур. Пшениця та ячмінь займають 310-275 га та 318-297 га відповідно по роках Кукурудза – 316-389 га. Досить велика площа зайнята соняшником – 257-360 га, а соя – 139-167 га. Так як господарство вирощує худобу, то для забезпечення соковитими кормами вирощує кормовий буряк (73-82 га), кукурудзу на силос (35-49 га) та трави на сіно – 53-73 га.

Розподіл площі під основними культурами за останній рік представлено на рис 2.

Слід відмітити, що в структурі посівів зернові займають 59,0 %, з них 18,0 % – ячмінь, 17,0 % – пшениця та 24,0 % – кукурудза.

Технічні та бобові посіви становлять 29,0 %, з них 19,0 % – соняшник та 10,0 % – соя.

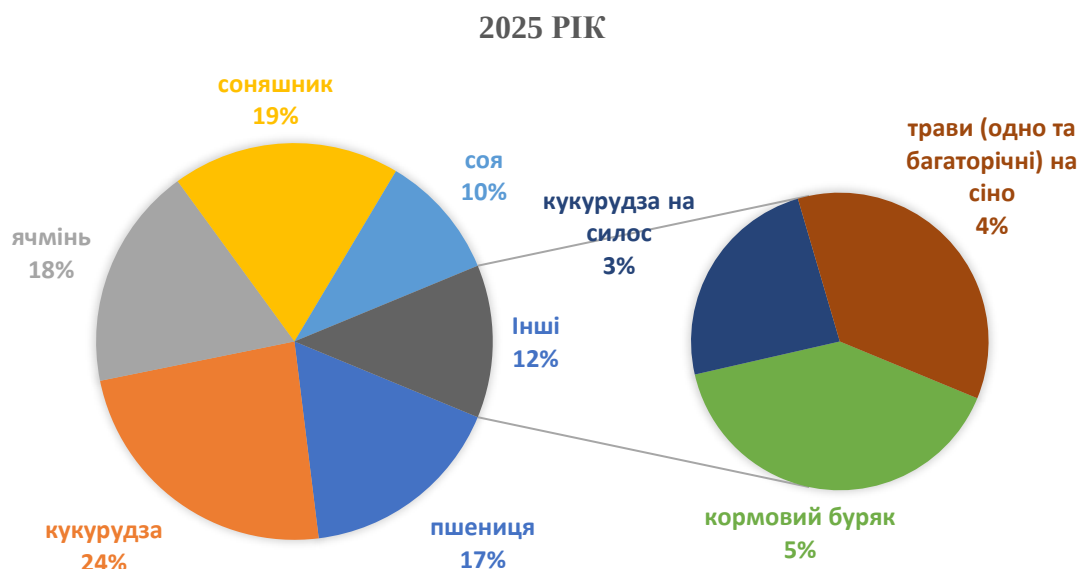

Рис. 2. Розподіл площі під посіви культур

Інші 12,0 % землі зайняті насадженнями кукурудзи на силос – 3,0 %, кормовим буряком – 5,0 % та травами на сіно – 4,0 %.

Таким чином, господарство «Юран» утримує дійне стадо корів, яке за рахунок вирощування власних кормових ресурсів, забезпечено усіма структурними одиницями збалансованого раціону.

3.2. Мета і методика досліджень

Так як молоко як сировина для переробної промисловості є головною при виробництві різних молочних продуктів, то необхідність підвищення рівня продуктивних якостей дійних корів є актуальним питанням сьогодення. Тому метою наших досліджень було встановлення рівня продуктивних якостей корів різних порід в умовах фермерського господарства «Юран».

Задачі, які були поставлені для реалізування основної мети, наведено на рис.3.

Під час досліджень матеріалом для цього були індивідуальні картки тварин, журнали осіменіння та отелень, відомості фіксації живої маси тощо.

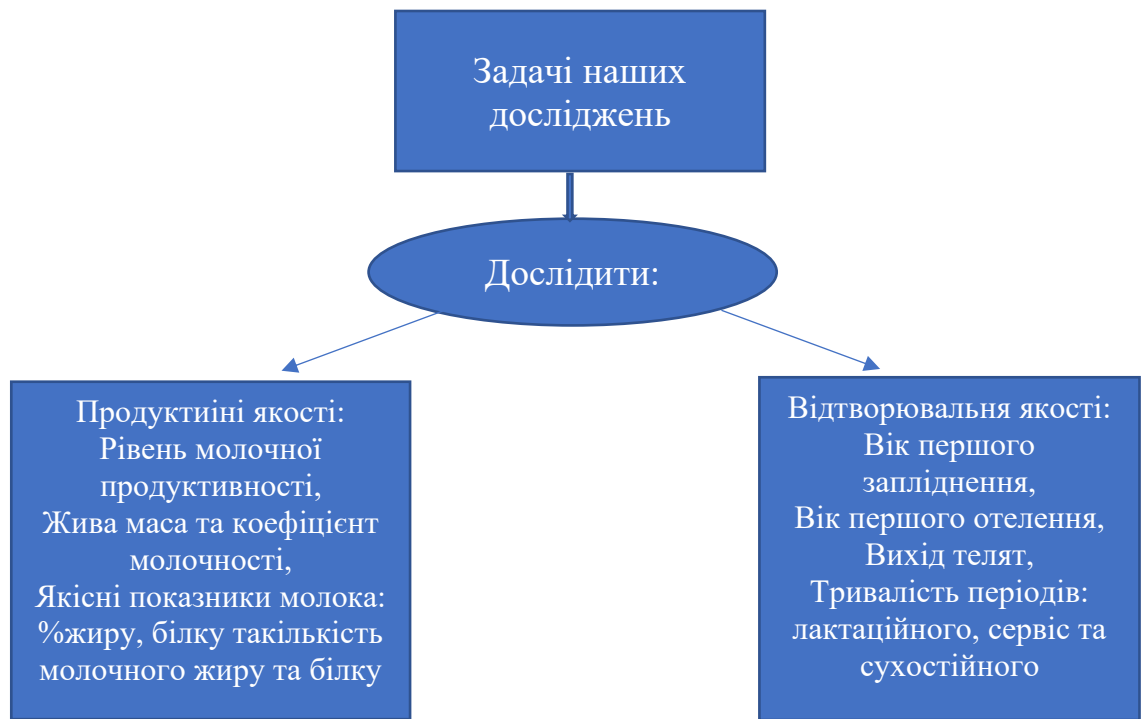

Рис.3. Задачі досліджень та досліджувані показники

Вміст жиру, білку (%) в молоці визначали з використанням лабораторного методу та після чого розрахунковим способом встановлювали кількість молочних жиру та білку.

На основі показників живої маси та рівня продуктивності вираховували коефіцієнти молочності корів.

Всі отримані дані статистично обробляли з використанням комп'ютерної техніки та програм.

4. ПРОДУКТИВНІ ЯКОСТІ КОРІВ РІЗНИХ ПОРІД

4.1. Склад стада худоби

Підприємство розводить та вирощує худобу, динаміка чисельності якої представлена на рис.4.

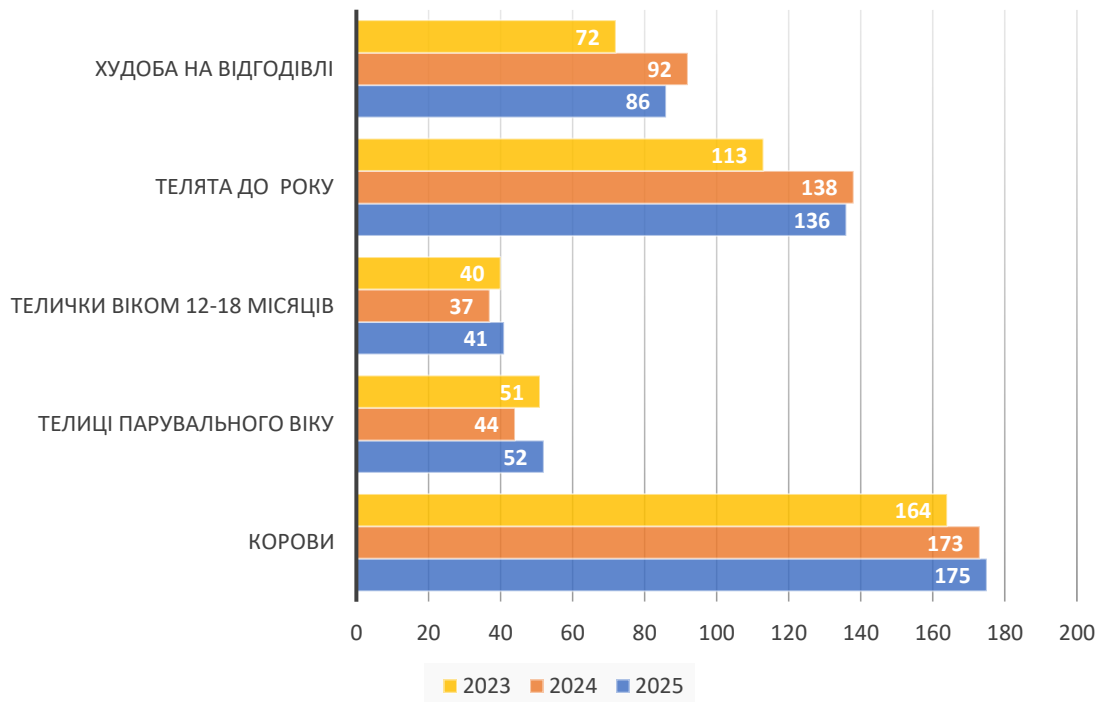

Рис.4. Динаміка кількості худоби різних груп

За динамікою прирости худоби в господарстві (рис.4) слід відмітити, що кількість корів дійного стада складає 175 голів, а телиць парувального віку – 52 голови, телиць віком 12-18 місяців – 41 голова. Молодняку до року в підприємстві – 136 голів, а худоби на відгодівлі – 86 голів.

Відносний приріст поголів'я за останні три роки не зважаючи на складі умови як економічні, так і пов'язані з війною, можна спостерігати за даними таблиці 2.

При загальній кількості худоби 490 голів (таблиця 2), частка корів у стаді складає 35,71 %, що на 1,56 % менше за 2023 рік. Телиці парувального віку та віком 12-18 місяців займають у стаді частку – 10,61 і 8,37 % відповідно. Порівнюючи з 2023 роком, їх частка становила 11,59 та 9,09 %.

Таблиця 2.

Відносний приріст худоби в господарстві, %

Група	2025	2024	2023
Корови	35,71	35,74	37,27
Телиці парувального віку	10,61	9,09	11,59
Телички віком 12-18 місяців	8,37	7,64	9,09
Телята до року	27,76	28,51	25,68
Худоба на відгодівлі	17,55	19,01	16,36
Всього, % (голів)	100,0 (490)	100,0 (484)	100,0 (440)

Частка телят у стаді – 27,76 %, що порівняно з 2023 роком більше відповідно на 2,08 %. Худоба на відгодівлі – 17,55 % в загальній кількості худоби.

На підприємстві займають вирощуванням худоби двох молочних порід, дуже поширених на території країни (таблиця 3).

Таблиця 3.

Розподіл худоби за породами

Групи худоби	Всього	Червона молочна	Українська чорно-ряба молочна
Корови, гол.	175	68	107
Телиці парувального віку, гол.	52	12	40
Телички віком 12-18 місяців, гол.	41	18	23
Телята до року, гол.	136	51	85
Худоба на відгодівлі, гол.	86	24	62
Кількість худоби, гол.	490	173	317

За даними таблиці 3 кількість корів в стаді становить 175 голів, з них тварин ЧМ – 68, а УЧРМ – 107 голів. Розподіл телиць парувального віку по породах наступний: ЧМ – 12, УЧРМ – 40 голів, а теличок віком 12-18 місяців – 18 та 23 голів відповідно.

Телята всього становлять 136 голів, з них ЧМ – 51 голів, а УЧРМ – 85. Худоба на відгодівлі – 24 та 62 голів відповідно по породах.

На рис. 5 наведено відносний розподіл тварин різних груп по породах.

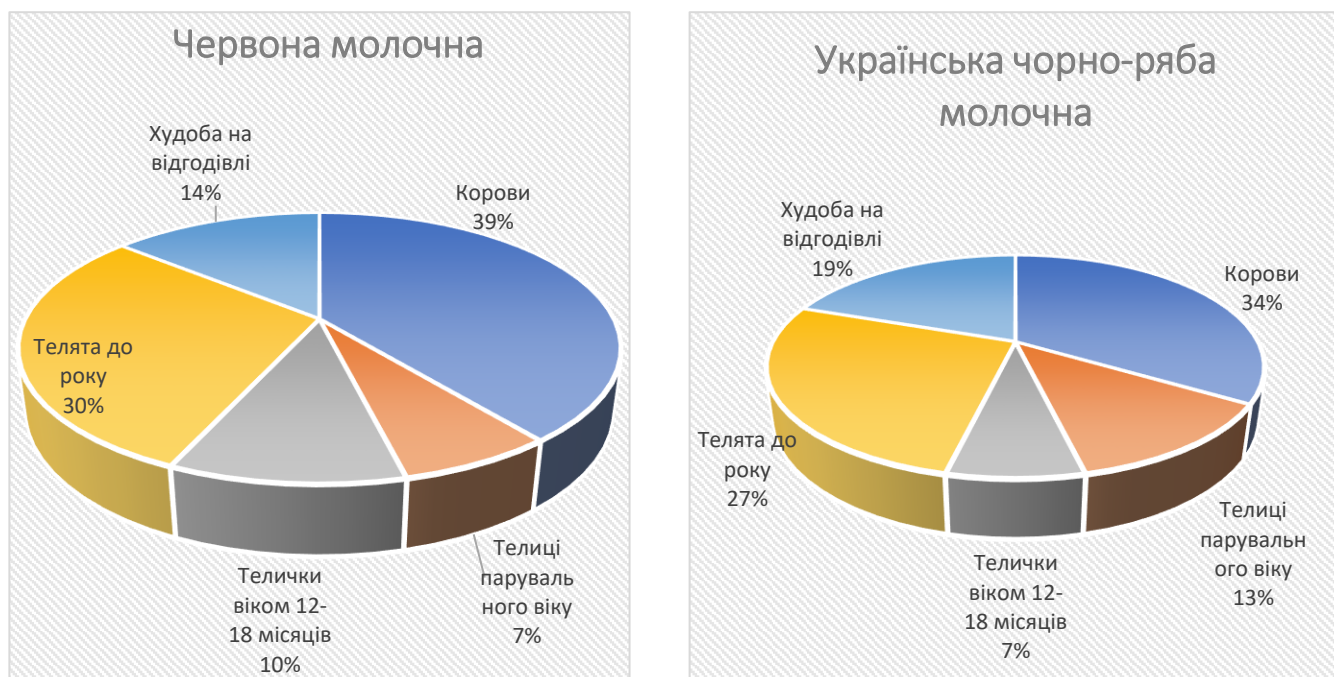

Рис. 5. Породна структура стада

За породною структурою слід відмітити, що в стаді породи ЧМ частка корів становить 39,0 %, а в породі УЧРМ таких тварин 34,0 %.

Телиці парувального віку в обох структурах порід займають по 7,0 %, а телиці віком 12-18 місяців – 10,0 та 7,0 % відповідно.

Телята до року в розрізі груп розподілилися наступним чином: у ЧМ – 30,0 %, а в УЧРМ – 27,0 %. Худоба на відгодівлі – 14,0 та 19,0 % відповідно в породній структурі.

Таким чином, не заважаючи на складні умови війни та економічну ситуацію в країні, фермерське господарство продовжує своє функціонування, зберігаючи досить сталу структуру стада та підтримуючи ринок молока.

4.2. Відтворювальні якості худоби

Цінність молочної худоби в господарстві на сьогодні беззаперечна, адже в умовах війни за ці три роки агресором було знищено 41,0 % цінного молочного поголів'я, що безумовно ставить під питанням забезпеченість населення молочними продуктами та і взагалі всю продовольчу безпеку країни.

Тому відтворення стад сьогодні є єдиним порятунком розвитку та відновлення галузі, що є актуальним і необхідним для поновлення потужностей молочних ферм як токарних, так і племінних.

В господарстві «Юран» рівень відтворення худоби задовільний, його стан наведений в таблиці 4.

Таблиця 4.

Рівень відтворювальних якостей худоби

Показник	Худоба, порода	
	ЧМ	УЧРМ
Тривалість міжотельного періоду, дн.	357,7±3,76	372,4±6,82
Лактаційний період, дн.	297,7±8,64	312,4±9,61
Сервіс-період, дн.	56,4±3,47	67,8±2,95
Вік першого осіменіння, міс.	17,8±1,23	18,6±1,51
Вік першого отелення, міс.	27,2±0,51	28,1±0,37
Жива маса при осіменінні, кг	467,2±37,52	456,7±30,74
Кількість запліднених корів, гол.	68	107
% заплідненості	87,1	92,0
Нормально отелилося, гол.	59	98
Продуктивне довголіття, лактацій	5,6±0,67	6,7±1,94
Вихід телят, %	88,1	91,6

За даними таблиці 4 середня тривалість лактації по стаду становить 297,7-312,4 днів, що є досить гарним показником, так як нормальна тривалість – 305-310 днів для молочних корів. Період від отелення до запліднення – 56,4 днів для корів ЧМ породи та 67,8 днів для тварин УЧРМ породи. Слід відмітити, що нормативний показник – 60-80 днів для високопродуктивних тварин.

У віці 17,8-18,6 місяців тварини обох порід підлягають осіменінню та вік першого отелення по стаду становить 27,2-28,1 місяць, що є непоганим показником ведення племінних заходів в господарстві. При цьому відсоток заплідненості досить високий – 87,1-92,0 % в розрізі порід.

Жива маса тварин при першому осіменінні становить для ЧМ – 467,2 кг, а для ровесниць УЧРМ – 456,7 кг, що є більше 75,0 % від маси повновікових дорослих.

Основним показником доброго відтворення стада є вихід телят, який на сьогодні по господарству досить високий і складає 88,1-91,6 % в розрізі порід.

Продуктивне довголіття в середньому по стаду становить 5,6-6,7 лактацій на корову.

Таким чином, по об'єктивним даним таблиці слід відмітити, що товарне господарство досить багато часу і сил вкладає саме у процеси відтворення власного стада, що характеризує його як підприємство зі сталим розвитком.

4.3. Продуктивні якості корів

Маючи високий рівень відтворювальної здатності, корови підприємства мають достатньо високі показники продуктивності (таблиця 5).

За показниками продуктивності (таблиця 5) корови породи ЧМ мали 5197,3 кг надою за лактацію, в перерахунку на 305 днів – 5324,7 кг, а корови породи УЧРМ – 5463,7 кг за лактацію, в перерахунку на 305 днів – 5334,3 кг

відповідно. Слід відмітити, що у останніх дещо подовжена лактація – 312,4 днів проти ровесниць ЧМ породи – 297,7 днів.

Таблиця 5.

Якості дійного стада

Показник	Худоба, породи	
	ЧМ	УЧРМ
Продуктивні якості		
Корів, всього	68	107
Лактація, днів	297,7±8,64	312,4±9,61
Жива маса, кг	602,4±24,68	594,2±16,73
Рівень молочної продуктивності за лактацію, кг	5197,3±29,84	5463,7±36,41
Продуктивність за 305 днів, кг	5324,7±19,68	5334,3±27,43
Коефіцієнт молочності	1131,0	1114,0
Інтенсивність молоковіддачі, кг/хв.	1,69±0,38	1,72±0,56
Якісні показники молока		
% жиру в молоці	3,41±0,51	3,38±0,37
% білку в молоці	3,12±0,19	3,10±0,31
Молочний жир, кг	181,6±7,24	180,3±9,12
Молочний білок, кг	166,1±6,14	165,4±5,67

Жива маса тварин становить 620,4 та 594,2 кг відповідно по породам, в результаті коефіцієнт молочності – 1131,0 та 1114,0, що вказує на досить високий рівень молочної продуктивності у тварин.

Досить вагомим показником продуктивності є швидкість молоковіддачі, яка фіксується у тварин ЧМ та УЧРМ на рівні 1,69 та 1,7 кг за хвилину.

Серед якісних показників молока головним є вміст жиру та білку – 3,41 і 3,12 % відповідно у корів ЧМ породи та 3,38 і 3,10 % у ровесниць УЧРМ породи відповідно. Відповідно отримана кількість молочного жиру та білку: для ЧМ породи – 181,6 і 166,1 кг відповідно, а для корів УЧРМ породи – 180,3 і 165,4 кг відповідно.

Досить високий вплив на формування рівня продуктивності корів має рівень розвитку та особливості будови молочної залози. В таблиці 7 представлена розподіл корів за основними характеристиками молочної залози. На рис.8. представлено розподіл за формами вимені.

Таблиця 7.

Розподіл корів за основними характеристика молочної залози, %

Показник	Худоба, породи	
	ЧМ	УЧРМ
1	2	3
Кількість тварин	68	107
Форма вимені: в т.ч. ванноподібна	69,7	76,4
чашоподібна	20,3	23,6
округла	10,0	-
Ширина вимені: менше 28,0 см	2,4	-
28,1-31,0 см	84,4	87,4
понад 31,1 см	13,2	12,6
Глибина вимені: менше 20,5 см	-	-
20,6-22,0 см	81,2	78,7

Продовження таблиці 7.		
1	2	3
понад 22,1 см	18,8	21,3
Довжина дійок: менше 5,0 см	-	-
5,0-9,2 см	89,7	94,3
понад 9,2 см	10,3	5,7
Діаметр дійок: 2,0 см і менше	-	-
2,1-3,0 см	87,0	96,1
понад 3,1 см	13,0	3,9
Висота розташування залози від землі: 50,0 см і менше	3,4	5,1
50,1-55,0 см	91,8	86,4
понад 55,1 см	4,8	8,5

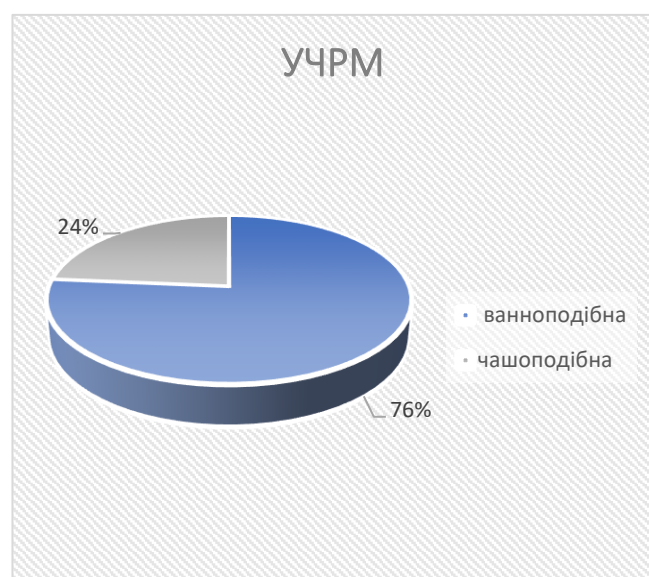
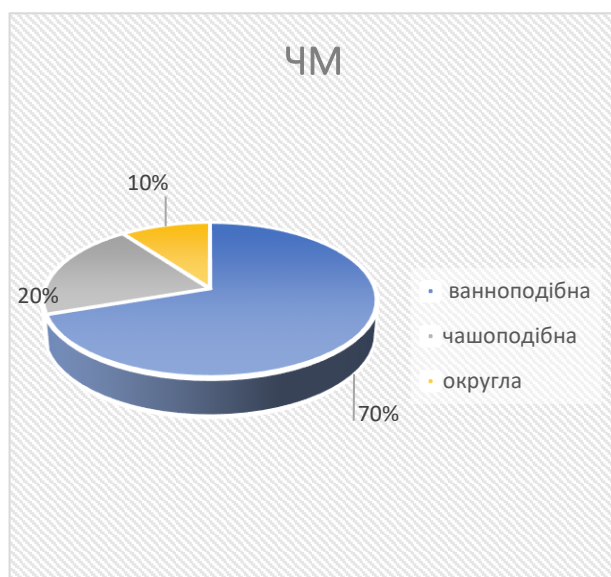

Рис. 8. Розподіл тварин за формою молочної залози

За даними таблиці 7, з корів ЧМ породи мали ванноподібне вим'я 69,7 %, а серед корів УЧРМ породи таких 76,4 %. Корови з чашоподібною

залозою розподілилися так: ЧМ – 20,3 %, УЧРМ – 23,6 %. Серед тварин ЧМ породи 10,0 % мали округлу форму залози, а серед УЧРМ – таких тварин нема.

Досить велике значення, особливо при машинному доїнні, мають проміри вимені, а саме його ширина та глибина. За цими показниками дійне стадо розподілилося так: серед корів ЧМ 84,4 % мали ширину на рівні 28,1-31,0 см, а серед УЧРМ – 87,4 %. Слід відмітити, що серед тварин УЧРМ таких, у яких ширина менше 28,0 см не спостерігалось, а серед ЧМ – таких є 2,4 %, що треба врахувати при вибраковці корів.

За глибиною молочної залози корови розташувалися наступним чином: серед ЧМ 81,2 % мали глибину 20,6-22,0 см, а серед УЧРМ – 78,7 % таких. Решта поголів'я мали глибину понад 22,1 см – 18,8 та 21,3 % відповідно.

Менш важливим показником є довжина соска, так як підібрати дійковий стакан і гуму досить складно для занадто коротких чи занадто довгих дійок. Серед корів ЧМ 89,7 % та УЧРМ 94,3 % тварин мали соски довжиною 5,0-9,2 см. Решта – 10,3 та 5,7 % відповідно – характеризувалися дещо подовженими соками. Слід відмітити, що в господарстві нема корів з довжиною дійок менше 5,0 см, що говорить про ефективність племінних заходів в стаді.

Не менш важливим є такий показник як діаметр соска, так як це впливає на ефективність доїння та якість молока. Серед дійного стада підприємства тварин, що мають діаметр соска 2,1-3,0 см – 87,0 % ЧМ та 96,1 % УЧРМ. Серед корів ЧМ 13,0 % мають дещо потовщені соски, а серед УЧРМ – таких всього 5,1 %. Менше 2,0 см в діаметрі соска – таких корів в господарстві нема.

Відстань залози до землі на рівні 50,1-55,0 см мають більшість корів підприємства – 91,8 та 86,4 % відповідно в розрізі порід.

Таким чином рівень продуктивних якостей вказує на високий генетичний потенціал даних молочних корів, що враховується в господарстві при веденні племінних заходів.

4.4. Умови утримання та експлуатації тварин

Для утримання корів господарство використовує безприв'язне утримання в корівниках старого типу будівництва, що дає можливість тваринам індивідуально отримувати корми та більш конкретно слідкувати за поведінкою. Але влітку для утримання використовуються загони просторі, де тварини вільно рухаються, тим самим забезпечуючи себе активним моціоном і підвищуючи продуктивні показники використання.

Доять корів використовуючи доїльне обладнання «Імпульс» ПБК-4, що наразі є дуже популярним рішенням для малих і середніх господарств. Таке обладнання з комплектацією має вакуумне розрідження до 60 кПа з продуктивністю насоса 4,5 м³ повітря на годину, що дає змогу обслуговувати 3-5 корів за 20-25 хвилин. При цьому вага такого пересувного обладнання становить не більше 16,8 кг з ємністю доїльного бідону 20-22 літри.

Стабільний ритм доїння забезпечують всі комплектуючі обладнання, а саме: використовується в апараті така соскова гума, яка підходить до будь-якого типу вимені, а вакуумна система не потребує мастил, так як сухого типу виробництва.

Завдяки своїм компактності та легкості дане обладнання в господарстві використовується більше 17 років та є зручним при заміні окремих стертих або пошкоджених деталей.

Підприємство в усі пори року використовує однотипну годівлю корів, що можливе за рахунок власного вирощування кормових ресурсів і додаткового введення закупних домішок для регуляції балансового гомеостазу раціону (рис.6).

Згідно рис.6 основу раціону годівлі дійних корів складає саме кукурудзяний силос, частка якого складає 53 %. Частка сіна бобово-злакового та лугового в структурі становить 11,0 та 9,0 % відповідно.

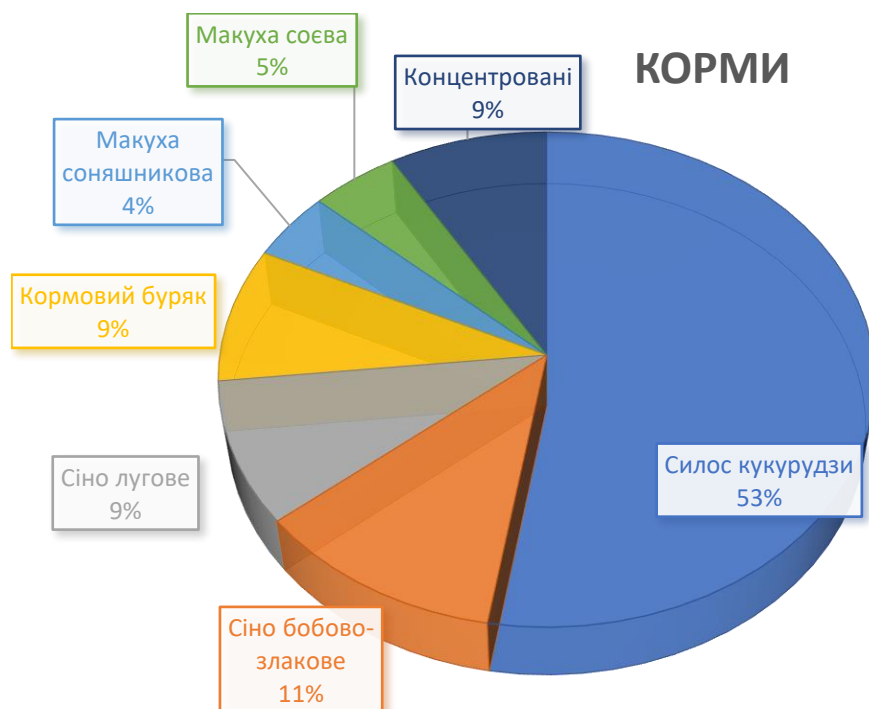

Рис.6. Раціон годівлі корів

Велику роль в забезпеченні повноцінного раціону відіграють соковиті: в господарстві згодують тваринам кормовий буряк, частка і структурі раціону якого складає 9,0 %.

Макуха соняшника та соєва використовується в структурі годівлі як білкові та енергетичні домішки в кількості 4,0 та 5,0 % відповідно, забезпечуючи підвищення надоїв тварин та їх імунну протидію хворобам.

Концентровані корми становлять 9,0 % та складаються з наступних видів зернових (рис. 7.).

Частка концентратів в раціоні годівлі дійних корів представлена такими зерновими як: кукурудза – 15,0 %, пшениця фуражна – 28,0 %, ячмінь – 21,0 %, овес – 12,0 %, а також відсівки пшеничні – 15,0 %.

Крім того до складу концентрованої частки входять кормові дріжджі – 5,0 %, монокальційфосфат, сіль, премікс – по 1,0 % та крейда – 0,5 %.

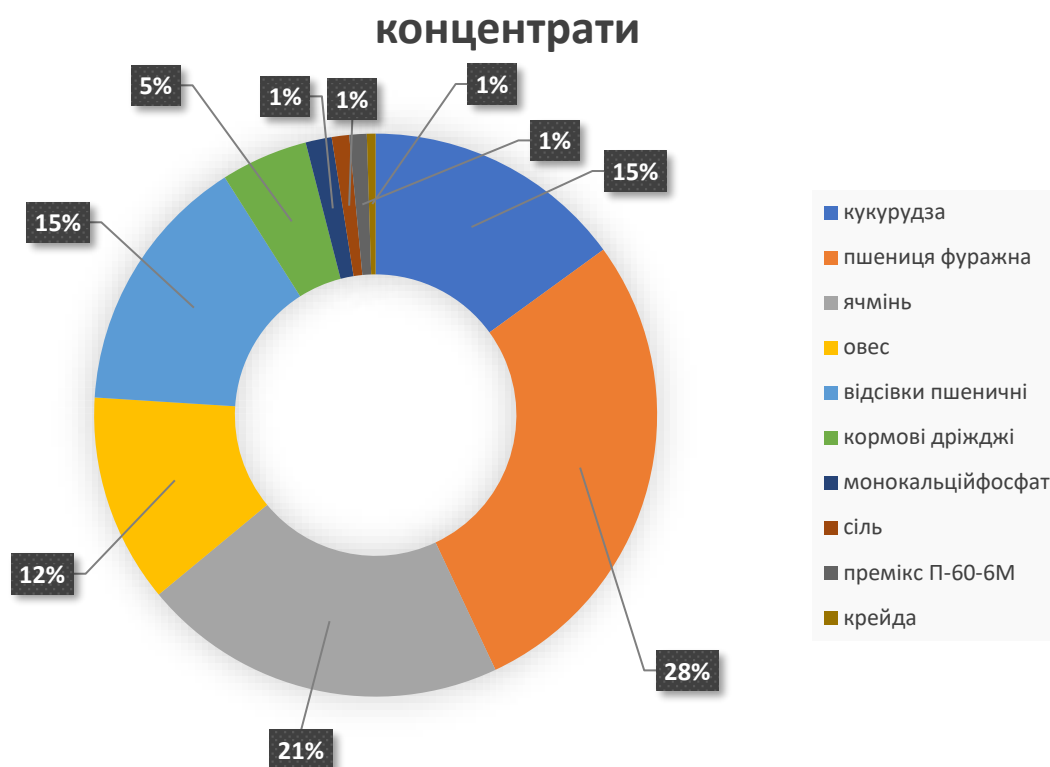

Рис.7. Структура концентрованих в раціоні годівлі

Даний вміст концентратів господарство використовує як влітку, так і в зимовий період року.

Таким чином, утримання та годівля корів на підприємстві організована з дотриманням усіх оптимальних параметрів та можливостей самого господарства.

5. ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА

Оцінити рівень продуктивних якостей корів не можна без грошового виразу отримано від них продукції, тому нами підраховані грошові надходження від реалізації молока по різних породах тварин (таблиця 6).

На основі підрахунків, враховуючи, що ціна реалізації 1 кг сировини переробним заводам складає у 2025 році 17,65 грн., собівартість 1 кг молока становить 14,38 грн.

Таблиця 6.

Економічна ефективність виробництва

Показник	Худоба, породи	
	ЧМ	УЧРМ
Продуктивність за 305 днів, кг	5324,7±19,68	5334,3±27,43
Товарність, %	0,92	
Підлягає реалізації молока, кг	4898,7	4907,6
Собівартість 1 кг молока, грн.	14,38	
Ціна при реалізації 1 кг молока, грн	17,65	
Грошові надходження від 1 корови, грн.	86462,0	86619,1
Річні витрати на 1 корову, грн.	70443,3	70571,3
Рівень рентабельності, %	18,5	20,9

Від корови ЧМ породи при товарності молока 92,0 % буде реалізовано 4898,7 кг молока, а від корів породи УЧРМ – 4907,6 кг за лактацію. При

цьому рівень грошових надходжень становить – 86462,0 та 86619,1 кг в розрахунку на тварину.

Таким чином рівень рентабельності виробництв молока в розрізі порід по господарству становить 18,5 та 20,9 % відповідно.

6. ВПЛИВ СКОТАРСТВА НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Скотарство має неабиякий вплив на навколишнє середовище, так як побічні відходи є кожного дня і їх необхідно кудись дівати, не завдавати при цьому критичних екологічних наслідків. Ця галузь є головним надходженням парникового метану, так як виділення сечі в корів за добу досить велике. Тому якщо господарство промислове і утримує більше 500 корів, необхідно робити спеціальні відстійники та очисні споруди.

Дослідне господарство є невеликим, тому сеча видалається з приміщень, загонів разом з гноєм і вивозиться за територію господарства на гноєсховище, де під дією бактерій перегниває в цінне добриво для ґрунту та рослин. В подальшому підприємство його використовує для збагачення власних земель поживними речовинами для вирощування зернових та інших культур.

Треба пам'ятати про те, що скотарство небезпечне є для ґрунтових вод, так як нітрити, фосфати та різні бактерії разом зі стійними водами ферми можуть потрапляти та отруювати води. Тому необхідно стежити за станом гноєсховищ та вчасним їх очищенням і звільненням.

Окрім самих побічних продуктів від галузі, не можна забувати про розповсюдження різних гризунів, які люблять жити в зерносховищах та корівниках, та наносять великої шкоди своїми функціями та є переносчиками багатьох інфекцій, що також є важливо при організації санітарно-профілактичних заходів на підприємстві.

Комахи також є розповсюджувачами інфекцій, вони завжди докучають тваринам і тим самим впливають на їх спокій та продуктивні якості, тому необхідно не тільки в приміщеннях, але і на прилеглих територіях проводити інсектицидні заходи боротьби з ними. Також вони можуть псувати отриману сировину та погіршувати її якісні показники.

При використанні загонів для випасу, так як в нашому господарстві, треба розподіляти землі на секції і використовувати їх по черзі, даючи

рослинності піднятися та не викликаючи ерозію ґрунтів.

Таким чином, галузь має вплив на екологічну ситуацію, але з урахуванням етологічних та продуктивних якостей, фермера можуть запобігти зараженню території та води і навіть направити побічні відходи виробництва для забезпечення власних потреб в енергії, добривах, кормових засобів тощо. Лише правильно організоване та сплановане виробництво скотарської продукції є безпечним та приносить виправдані грошові надходження на подальший розвиток діяльності та приносить психологічне задоволення від своєї роботи фермеру та персоналу.

7. ОХОРОНА ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Підприємство «Юран» є невеликим, товарним, тому і кількість працюючих, окрім родини власника досить мала – 38 чоловік, з них тільки 21 – заняті в галузі скотарства. Усі працюючі мають санітарні книжки та щорічно проходять всі необхідні медичні огляди, що дає їм можливість працювати на відповідних посадах.

Крім того, при необхідності, зокрема вступного на роботу інструктажу, персонал проходить щорічні повторні, так як робота з тваринами потребує доброзичливого ставлення, наполегливості, ловкості та виконання усіх необхідних заходів по догляду і експлуатації тварин. Корови навіть звикають до постійних доярів, тому підприємство зацікавлене в постійному колективі без змін. Для забезпечення оптимальних умов для персоналу директор господарства та інструктор з охорони праці докладають зусиль для створення куточків-переодягань, харчування, душові кабінки тощо. Крім того, підприємство зацікавлює своїх працівників додатковими грошовими виплатами та отоварюванням продукцією, проведенням великих свят для персоналу за власний рахунок.

Середній вік робітників на підприємстві становить 40-45 років, в тому числі і в галузі скотарства. Майже більше половини працюючих – це місцеве населення, яке проживає в самому селі і має навички поводження з сільськогосподарськими тваринами. Тому працюючі на фермі, персонал немає власних корів і зацікавлений в продуктивних показниках тварин, так як отоварювання є в господарстві нормальним явищем підтримання діяльності працівників.

Директор підприємства піклується про забезпечення свого персоналу усім необхідним, а саме: по можливості робочим одягом та взуттям, засобами захисту, дезінфікуючими та миючими речовинами, в тому числі мило, допоміжними засобами, облаштуванням душових кабінки, додаткових місць прийняття їжі, переодягань, тощо.

Крім того, кожен працівник має можливість на оздоровлення, яке також оплачує саме господарство. При необхідності персонал проходить стажування за рахунок підприємства.

Таким чином, підприємство зацікавлено в створенні оптимальних умов праці та догляду за тваринами, адже від цього залежить результат виробництва – продуктивні якості та рентабельність в цілому.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

1. Підприємство «Юран» має своє стадо худоби, кількість якої динамічно зростала по роках: за період 2022-2023 – на 7,8 %, 2023-2024 – 10,0 %, 2024-2025 – 1,2 %. Приріст стада худоби склав 20,0 %. Кількість дійного поголів'я коливається в межах від 164 до 175 голів.

2. Для забезпечення власної худоби кормовими ресурсами підприємство має свої та орендні землі, де вирощує корми широкого спектру. Загальна площа – 1636 га землі, більшість якої зайнята під посівами зернових та технічних культур. Господарство вирощує пшеницю та ячмінь, кукурудзу, соняшник, сою, кормовий буряк, кукурудзу на силос та трави на сіно. Ці всі культури є основою для раціонів годівлі худоби.

3. В основу раціону годівлі дійних корів складає кукурудзяний силос, частка якого складає 53 %. Частка сіна бобово-злакового та лугового в структурі – 11,0 та 9,0 % відповідно. Кормовий буряк – 9,0 %. Макуха соняшника та соєва використовується в структурі годівлі як білкові та енергетичні домішки в кількості 4,0 та 5,0 % відповідно. Концентровані корми становлять 9,0 % та складаються з різних видів зернових.

4. Для утримання корів господарство використовує безприв'язний спосіб, але влітку для утримання використовуються загони просторі, де тварини вільно рухаються, тим самим забезпечуючи себе активним моціоном. Доять корів використовуючи доїльне обладнання «Імпульс» ПБК-4,

5. При загальній кількості худоби 490 голів, частка дійних корів у стаді складає 35,71 %, що на 1,56 % менше за 2023 рік. Телиці парувального віку та віком 12-18 місяців займають у стаді частку – 10,61 і 8,37 % відповідно. Частка телят у стаді – 27,76 %. Худоба на відгодівлі – 17,55 % в загальній кількості худоби.

6. За породною структурою слід відмітити, що в стаді породи ЧМ частка корів становить 39,0 %, а в породі УЧРМ таких тварин 34,0 %. Телиці

парувального віку в обох структурах порід займають по 7,0 %, а телиці віком 12-18 місяців – 10,0 та 7,0 % відповідно. Телята до року в розрізі груп розподілилися наступним чином: у ЧМ – 30,0 %, а в УЧРМ – 27,0 %. Худоба на відгодівлі – 14,0 та 19,0 % відповідно в породній структурі.

7. Середня тривалість лактації по стаду становить 297,7-312,4 днів. Період від отелення до запліднення – 56,4 днів для корів ЧМ породи та 67,8 днів для тварин УЧРМ породи. У віці 17,8-18,6 місяців тварини обох порід підлягають осіменінню та вік першого отелення по стаду становить 27,2-28,1 місяць. Відсоток заплідненості досить високий – 87,1-92,0 % в розрізі порід.

8. Жива маса тварин при першому осіменінні становить для ЧМ – 467,2 кг, а для ровесниць УЧРМ – 456,7 кг, що є більше 75,0 % від маси повновікових дорослих. Вихід телят – 88,1-91,6 % в розрізі порід. Продуктивне довголіття в середньому по стаду становить 5,6-6,7 лактацій на корову.

9. За показниками продуктивності корови породи ЧМ мали 5197,3 кг надою за лактацію, в перерахунку на 305 днів – 5324,7 кг, а корови породи УЧРМ – 5463,7 кг за лактацію, в перерахунку на 305 днів – 5334,3 кг відповідно. У останніх дещо подовжена лактація – 312,4 днів проти ровесниць ЧМ породи – 297,7 днів. Коефіцієнт молочності – 1131,0 та 1114,0, що вказує на досить високий рівень молочної продуктивності у тварин. Швидкість молоковіддачі, яка фіксується у тварин ЧМ та УЧРМ на рівні 1,69 та 1,7 кг за хвилину.

10. Серед якісних показників молока головним є вміст жиру та білку – 3,41 і 3,12 % відповідно у корів ЧМ породи та 3,38 і 3,10 % у ровесниць УЧРМ породи відповідно. Кількість молочного жиру та білку: для ЧМ породи – 181,6 і 166,1 кг відповідно, а для корів УЧРМ породи – 180,3 і 165,4 кг відповідно.

11. З поголів'я корів ЧМ породи мали ванноподібне вим'я 69,7 %, а серед корів УЧРМ породи таких 76,4 %. Корови з чашоподібною залозою розподілилися так: ЧМ – 20,3 %, УЧРМ – 23,6 %. Серед корів ЧМ 84,4 %

мали ширину на рівні 28,1-31,0 см, а серед УЧРМ – 87,4 %. За глибиною молочної залози корови розташувалися наступним чином: серед ЧМ 81,2 % мали глибину 20,6-22,0 см, а серед УЧРМ – 78,7 % таких.

12. Серед корів ЧМ 89,7 % та УЧРМ 94,3 % тварин мали соски довжиною 5,0-9,2 см. Решта – 10,3 та 5,7 % відповідно – характеризувалися дещо подовженими соками. Мають діаметр соска 2,1-3,0 см – 87,0 % ЧМ та 96,1 % УЧРМ. Серед корів ЧМ 13,0 % мають дещо потовщені соски, а серед УЧРМ – таких всього 5,1 %. Відстань залози до землі на рівні 50,1-55,0 см мають більшість корів підприємства – 91,8 та 86,4 % відповідно в розрізі порід.

13. Ціна реалізації 1 кг сировини складає у 2025 році 17,65 грн., собівартість 1 кг молока становить 14,38 грн. Від корови ЧМ породи при товарності молока 92,0 % буде реалізовано 4898,7 кг молока, а від корів породи УЧРМ – 4907,6 кг за лактацію. При цьому рівень грошових надходжень становить – 86462,0 та 86619,1 кг в розрахунку на тварину. Рівень рентабельності виробництва молока в розрізі порід по господарству становить 18,5 та 20,9 % відповідно.

На основі вище сформульованих висновків господарству можна запропонувати:

1. З метою збільшення виходу молока збільшити частку корів української чорно-рябої молочної породи, які відрізняються більш продуктивними якостями та дають змогу підприємству підвищити рівень рентабельності до 20,9 %.

Список літератури

1. Бабенко О.В., Олешко В.П., Афанасенко В.Ю. Прогнозований генетичний прогрес у популяціях молочної худоби за використання різних методик оцінки і відбору тварин. Розведення і генетика тварин, 2016, Вип. 51., 27-34.
2. Борщ О.О., Борщ О.В., Донченко Т., Косіор Л., Пірова Л. (2017). Вплив низьких температур на поведінку, продуктивність та біоенергетичні ознаки корів для безприв'язного утримання в легкозбірних приміщеннях. Український екологічний журнал, 7(3), 3–77.
3. Ведмеденко О.В. Молочна продуктивність корів залежно від різних факторів. Таврійський науковий вісник, 2019, № 107, 199-204.
4. Войтенко С.Л., Карунна Т.І., Шаферівський Б.С., Желізняк І.М. Вплив генотипових та паратипових факторів на реалізацію молочної продуктивності корів. Вісник Сумського Національного аграрного університету. Тваринництво. 2019. Вип. 1–2 (36–37), 21–26.
5. Войтенко, С.Л., та Сидоренко, О. (2019). Вплив покращення породи на молочну продуктивність корів різних порід вітчизняної селекції. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Тваринництво, (4(39), 43-48.
6. Гаджиев А. М. | Усачев В. В. (2019). Повышение продуктивности и качества молока при машинном доении коров. Зоотехнія, 11.
7. Гетя А.А. Вплив віку корів та їх походження за батьком на ознаки лінійної оцінки типу в молочному скотарстві. Тваринництво та технології харчових продуктів. 2020. Вип. 11 (1), 5–16.
8. Калинка А.К., Шпак Л.В., Казьмірук Л.В. (2021). Племінні та продуктивні якості маточного поголів'я нової популяції жуйних в умовах карпатського регіону Буковини. Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique, Volume 2, 168-172.

9. Капшук, Н. О. . (2020). Молочна продуктивність корів четвертої лактації залежно від віку в лактаціях корів-матерів. *Scientific Progress & Innovations*, (1), 107–113.
10. Китаєва, А., Різничук, І., & Ніколенко, І. (2024). Ефективність годівлі та показники продуктивності, відтворювальної здатності дійних корів. *Аграрний Вісник Причорномор'я*, 110, 181–185.
11. Климковецький А. А., Носевич Д. К. Продуктивність корів-первотелів української чорно-рябої молочної породи залежно від приросту ваги телиць. *Тваринництво та харчові технології 2020*; 11 (3): 22-33.
12. Клопенко Н.І. Тривалість та ефективність довічного використання корів української чорно-рябої молочної породи залежно від віку їх першого отелення. *Аграрна освіта та наука: досягнення, роль, фактори росту: Сучасний розвиток технологій тваринництва. Інноваційні підходи в харчових технологіях: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Біла Церква, 20 жовтня 2022 р.)*. – Біла Церква: БНАУ, 2022, 7-8.
13. Костенко В.І. Physiological Justification of Udder Emptying in Highly Productive Cows (2019). *Grassroots Journal of Natural Resources*, Vol.5 No.2 (June 2022), 137-148.
14. Крупельницький, Т. В., & Соколюк, В. М. (2023). Вплив технологій утримання та доїння корів на санітарно-гігієнічні показники молока-сировини. *Scientific Progress & Innovations*, 26(3), 69–75.
15. Кузів І. Залежність молочної продуктивності корів української чорно-рябої молочної породи від живої маси та віку при першому осіменінні. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Тваринництво*, 2014. Вип. 7, 37-41.
16. Кузів М.І., Федорович Є.І. Залежність молочної продуктивності корів української чорно-рябої молочної породи від живої маси в період їх вирощування. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Тваринництво*. Вип. №. 2 (2), 2014. 68–72.

17. Ладика В.І., Склярєнко Ю.І., Павленко Ю.М. Показники природної резистентності корів молочних порід та їх взаємозв'язок з молочною продуктивністю. Вісник Сумського національного аграрного університету Серія «Тваринництво», випуск 7 (35), 2018, 3-5.
18. Лесновська О.В., Карлова Л.В., Деберина І.В. Особливості формування молочної продуктивності корів червоної степової породи. Теоретична та прикладна ветеринарна медицина, 2019, вип. 7, 29-35.
19. Овчаренко О., Опара В. (2025). Вплив частоти доїння на продуктивність, здоров'я та метаболічний статус молочних корів. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Тваринництво, 1, 37–45.
20. Палій, А. П. (2016). Встановлення впливу доїльних систем на корів під час доїння. Scientific Progress & Innovations, (4), 76–78.
21. Палій, А. П., & Іщенко, К. В. (2019). Дослідження особливостей завершення машинного досягнення високопродуктивних корів на комплексах промислового типу. Вісник Полтавської Державної Аграрної Академії, 1, 250-256.
22. Піддубна Л., Захарчук Д., Корнійчук Д. (2021). Оцінка впливу комплексу факторів на молочну продуктивність корів. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Тваринництво, 2 (45), 113–120.
23. Підпала, Т. В., Крамаренко, О. С., & Зайцев, Є. М. (2018). Продуктивні, відтворювальні та адаптаційні властивості корів голштинської породи різних ліній. Scientific Progress & Innovations, (1), 108–111.
24. Помітун І. А., Адміна Н. Г., Осипенко Т.Л., Філіпенко І. Д., Адмін О. Є. Оцінка типу будови тіла корів-первісток на сучасному етапі селекції у племінних господарствах різних регіонів України. Вісник Полтавської державної аграрної академії, 2020, № 2 (97), 134-142.
25. Понько Л. П., Димчук А. В. (2024). Молочна продуктивність корів різного походження. Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка, Випуск 2 (43) Сільськогосподарські науки, 87-92.

26. Тищенко, Є., & Крамаренко, О. (2020). Вплив генотипу бугая-плідника на кількісні та якісні показники молочної продуктивності корів червоної степової породи. Збірник наукових праць ЛОГОС, 17-21.
27. Федорович, Ю., Федорович, В., Мазур, Н., Боднар, П., та Філь, С. (2019). Вплив факторів навколишнього середовища на молочну продуктивність корів. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Тваринництво, (3 (38), 44-53.
28. Хмельничий Л.М., Лобода В.П. (2014). Удосконалення стада з розведення української червоно-рябої молочної породи за показниками довічної продуктивності. Вісник Сумського НАУ: серія «Тваринництво», Вип. 2/1 (24), 91–97.
29. Хмельничий Л.М., Вечорка В.В. Тривалість життя корів українських червоно-рябої та чорно-рябої молочних порід залежно від оцінки лінійних ознак вимені. Вісник Сумського національного аграрного університету Серія «Тваринництво», випуск 7 (35), 2018, 12-18.
30. Шахова Ю., Кравченко Д., Задорожний Р. (2020). Вплив системи утримання молочного стаду на плідність штучного осіменіння телиць. Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації, Том 1.
31. Шкурко Т. (2009). Продуктивне використання голштинських корів різних ліній. Тваринництво України, №10, 13–15.
32. Шуляр А. Л., Шуляр А. Л., Ткачук В. П., Андрійчук В. Ф. Залежність молочної продуктивності корів української чорно-рябої молочної породи від живої маси у процесі їх вирощування. Таврійський науковий вісник. Херсон, 2020. № 114. С. 224–230.
33. Щербатюк Н.В., Шуплик В.В. (2022). Вплив різних факторів на молочну продуктивність корів. Таврійський науковий вісник № 127, 315-321.
34. Chechenikhina, O. S. (2022). Indicators of milk productivity of daughter cows depending on the maximum milk yield of mothers cows. Molochnokhozayistvenny Vestnik, 2, 157–170.

35. Chernenko, O. M. (2016). Signs of the pulmonary breathing and productive qualities of cows depending on their adaptation capabilities. *Bioresursi i Prirodokoristuvannâ*, 8(3–4), 99–104.
36. Fedoseeva, N. A., Peryshkina, E. S., & Migacheva, O. S. (n.d.). MILK PRODUCTIVITY OF COWS OF DIFFERENT AGES. *Scientific Research of the SCO Countries: Synergy and Integration*.
37. Khimich, O., Kylymniuk, O., & Laptieiev, O. (2023). Показники якості кормової добавки для корів у транзитний період. *Feeds and Feed Production*, 96, 151–161.
38. Shcherbatiuk, N. V., & Shuplyk, V. V. (2022). Influence of different factors on milk productivity of cows. *Taurian Scientific Herald*, 127, 315–321.
39. ShpytI., Fedorovych, V., & Fedorovych, Y. (2023). Manifestation of signs of milk productivity of firstborn cows depending on the productivity of their female ancestors. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Agricultural Sciences*, 25(99), 211-216.